

Внутрішня форма фразеологізмів є засобом відображення навколишньої дійсності крізь призму світобачення автора. Людські уявлення м'яливі, а смислова структура ФО, органічно змінюючись із ними, безпосередньо відбиває їх. Особливістю авторських ФО є вираження оцінки, якій належить творча роль семантичного переосмислення ономастичних компонентів. На відміну від особових імен, що спеціалізуються на функції репрезентації, оцімні компоненти фразеологізмів набувають можливості виражати інтерпретований у мовній свідомості асоціативний смисл, що повною мірою підтверджено фразеологічним матеріалом у поетичному ідіолекті Яра Славутича.

Література

1. Алефиренко Н.Ф. Имена собственные в составе фразеологических оборотов русского и украинского языков // Шоста респ. оном. конф. 4-6 грудня 1990 р. Тези доп. і пов. - Одеса, 1990. - С. 5-7.
2. Каракуця О.М. Фразеологізми української мови з компонентом "Душа": Автореферат дис. ... канд. філол. наук. - Харків, 2002. - 19 с.
3. Кондратьева Т.Н. История фразеологизмов с собственными именами // Фразеология и синтаксис - Казань, 1982. - С. 46-90.
4. Масенко Л.Т. Антична назва в українській поетичній мові // Мовознавство. - 1987. - № 5. С.55-62
5. Муромцев І.В. Конотація власних назв у художньому тексті // Вісник Харківського університету. Проблеми філології. - 1992. - Вип. 369 - С. 93-99
6. Пилаш М. Фразеологизмы с компонентами ИС в русском и венгерском языках // Слов'янська ономастика. Зб. наук. праць на честь 70-річчя д-ра філол. наук. проф. П.П.Чучки / Ін-т укр. мови НАН України, Ужгородський державний ун-т / С.М. Медвідь. - Ужгород: Госпрозрахунковий редакційно-видавничий відділ комітету інформації, 1998. - С. 187-193.
7. Суперайская А.В. Языковые и внеязыковые ассоциации собственных имен // Антропонимика. - М. Наука, 1970. - С. 7-23.
8. Яр Славутич. Твори: В 5 т. Т.1, 2. К.: Дніпро, 1998.

Олег Слюсар (Чернівці)

ІСТОРИЧНІ ПОЕТОНІМИ В ТВОРАХ "УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ" ПОЛЬСЬКОГО РОМАНТИЗМУ (НА ПРИКЛАДІ ДУМ І ДУМОК ЮЗЕФА-БОГДАНА ЗАЛЕСЬКОГО)

The article is dedicated to the study of historical onomastic space of Y.-B Zalesky's poems - one of the most prominent representatives of "Ukrainian school" in Polish Romanticism. The versatility of linguistic expressive means of proper nouns (anthroponyms, toponyms, hydronyms, oronyms, and ethnonyms) in ballads and folklore epics of the poet.

Вагома роль України в польській літературі ХІХ ст. періоду розквіту романтизму відображається в захопленні її історією, природою, етнографією, місцевим колоритом і екзотикою (адже, наприклад, "дикий" козак був для поляків втіленням романтичного героя - індивідуаліста). Пошук натуральності, першорядності, культу локального колориту й, особливо, духу поетичної провінції - усе це пов'язувалося з естетичними та історіософськими концепціями романтизму. В Україні народилася значна частина тогочасних польських письменників-романтиків: Т.Зборовський, А.Мальчевський, С.Гоцильський, Ю.-Б.Залеський, М.Чайковський, Г.Жсвуський, Ю. Словацький та інші

Основоположниками “української школи” польського романтизму стали: Антоній Мальчевський (“Марія”, 1825р.); Северин Гошинський (“Канівський замок”, 1828р.) та Ю.-Б.Залеський (ліричні твори) [3:978]. Особливо належить найбільша заслуга в розвитку згаданої школи. Так, серед віршів Ю.-Б.Залеського, що з’явилися до 1830 року, – крім рицарсько-козацьких дум – є також лірично-рефлексійні твори, написані за зразком українських народних пісень. Власне вони стали виразом програмного маніфесту автора (наприклад, “Duma z pieśni ludu ukraińskiego”, 1825р.: ліричний герой твору – це тужливий співак-поет, уособлення самого автора):

...Świat **omamień** mych **romału**
Niknie z lekką **mar** družyną,
Coraz rzadsze dni **zapalu**
I lzy **czucia** rzadziej **płyną!**

Ukraińska nuto **dzika**,
Zapomnij dumy **echo!**
Ocuć **serce samotnika**,
Błoga, **rajską** tchnij **posiechą!** [2:53].

Зіставивши географічну (топонімічну) деталь, зокрема ойконіми, з історичною подією, читач зможе легко образно осмислити загальний зміст тексту:

...Od **Platyhor**, **Pawłoczy**
Bieży **thumnie** lud **ochoczy**
Nalewajki
Lotne **czajki**
Płyną **Dnieprem** już [2:20].

..Polko **piękna!** Polko **hoza!**
Wstecz nie płyną **wody rzeki**
Twój **kochanek z Zaporozża**,
Juz nie wróci na **wiek wieki** [2:40].

Наявні у творах історичні антропоніми додатково конкретизують просторовий континуум та прив’язують їх до певної епохи:

Co znaczą **konie**, **stepy**,
Stepy, **konie dla Mazepy?**...
..Leć na **pusty brzeg dniewowy**
W bór **Niczaja** **ciemny**, **gluchy**,
Na **limany**, na **ostrowy**,
Gdzie **mych dziadów** **krążą duchy!** [2:56].

Гідроніми-метафори в поетичному просторі часто виступають як опалені й очищені вогнем історії образи-святі місця.

..I **Woronicz**, **brat mój chrobry**,
Daje **hasło** **gdzieś za Wisłą**...
..**Oczakowska** **lepsza pasza**,
I **Dniewowa** **woda zdrowsza**.

Nuże! Znowu będzie w Siczy
Pełno łupów i zdobyczy! [2:45].

У поетичному тексті функції власних назв можна встановити лише тоді, коли має місце визначити, про що й у якій мірі “промовляють” поетоніми. Від цього залежить кількість та сутність їх функцій у ліричному творі.

Входження до складу поетонімів імен історичних осіб (антропонімів) та назв реальних об’єктів (топонімів) уперше науково обґрунтував, як справедливо зазначає Ю.Карп’юк, В.Михайлов [1.170].

У думках і думках Ю.-Б.Залеського – це такі антропоніми, як: **Nalewajko, Kosiński, Mazera, Archory, Sobieski, Wiśniowiecki, Woronicz** та назви реальних об’єктів місцевості (ойкооніми): **Warszawa, Czehryn, Siedmiogród, Pawołocz, Zamość, Kudak, Piaszczno, Piławce, Ujazdów, Krzywca**. Якщо ж взяти під увагу поділ поетонімів на *прямо характеризуючі* та *опосередковано характеризуючі*, то в думках і думках аналізованого автора зустрічаємо переважно *опосередковано характеризуючі* антропоніми типу: **Wiśniowiecki, Sobieski, Mazera, Kosiński**; хоча має місце також значна кількість *прямо характеризуючих* онімів, таких як: **Nalewajko, Łoboda** та ін.

Етпоніми вищезгаданий автор вживає тільки в одному ліричному творі – “Dumka Mazery” (**Polka** ужито 3 рази, **Rusinka** – 2 рази, **Lachy** – 2 рази), в решті ж творів він вдало замінює їх історичними прізвищами, прізвищами (антропонімами).

І тільки один раз автор вживає оронім **szczyty Kaukazu** (“Duma z pieśni ludu ukraińskiego”).

Щодо вжитку власних назв, то в творах Ю.Б.Залеського можна виділити кільканадцять різнорідних функцій, зосереджених у наступних групах:

- a) *експресивній* (виражає ставлення автора до персонажів твору); та
- b) *інформативній* (подає читачеві необхідні відомості про конкретну подію).

Національна традиція тексту слов’янських літературних ономастик не визначає типологій його власних назв, тобто істотних типологічних відмінностей. Мова визначає конкретну форму використання поетонімів і їх складу, оскільки кожен народ має свою антропонімію (до кінця XVIII століття на територіях Речі Посполитої вона була спільною, що було зумовлено територіальною приналежністю до неї України).

Сучасна національна традиція чітко визначає онімичну символіку (в польській літературі – це передусім: **Wista, Warszawa, Mickiewicz**, а в українській – **Дніпро, Київ, Шевченко**). Залеський вдало поєднав ці дві ієрархії, відчувуючи одночасно сентимент як до України (його рідина земля), так і до Польщі (історичної Батьківщини):

...Przecie **głos rodzinny** syna,
I **rodzinna nuta** dzika,
I **rodzinna Ukraina**,
Techną współczuciem wojownika[2:57].

Ліричний та епічний принципи функціонування онімів в художньому творі характерні для широкого кола національних літератур і належать до ономастичних універсалій. Реалізуються вони в різних напрямках та з численними авторськими варіаціями. Насамперед виділимо низку традиційно продукованих онімів на козацьку тематику: **Zaporoże, rodzinna Ukraina, Litwa, Rus, Podole, czasy Mazery, Sicz, czasy Nalewajki**; менш ужитими є історичні оніми: **Siedmiogród, Zamość, Piławce, Piaszczno, Ujazdów, Woronicz, Kosiński**. Інші оніми не відіграють такої вагомої ролі. Часто найбільш продуковані оніми супроводжуються сентиментальним забарвленням:

Hor, hor, swałem koniu wtonu,

Leć do pułków, do mej zony,
Dłuzej chwilka
Jeszcze tylko.
Do Stawiszcz mi służ[2:19].

Таким чином, історичний ономастикон ліричних творів Ю.-Б. Залеського є багатим та різноманітним. До його складу увійшли антропоніми, топоніми, гідроніми, ороніми та етноніми. Загалом же, думи та думки свідчать про велике емоційно-експресивне навантаження в них власних назв завдяки творчій майстерності Юзефа-Богдана Залеського й розуміння ним сили їхніх виразових можливостей.

Література

1. Карпенко Ю.О. Власні назви в художній літературі// Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Випуск 37 – Кіровоград, 2001 – С.170-172.
2. Józef-Bogdan Zaleski. Wybór poezyj. – Biblioteka Narodowa. – Seria I. – Nr 89. – Kraków, 1983 – S.19-57.
3. Słownik literatury polskiej XIX wieku/ Pod red. Józefa Bachorza i Aliny Kowalczykowej. – Wydawnictwo: Ossolineum. – Wrocław-Warszawa-Kraków..., 1991. – S.977-978.

Алла Соколова (Ізмаил)

АНДРОНІМИ У РОМАНАХ Г.ТЮТЮННИКА “ВИР” ТА В.ЗЕМЛЯКА “ЛЕБЕДИНА ЗГРАЯ”

The article is devoted to the investigation of the andronyms.

Frequency and functioning of the anthropoformula “andronimi” in the novels by G.Tutunick and V.Zemlyak are being defined. Situation in which anthropoformula.

Поряд з прізвищами, іменами та патронімами українці, як і багато інших народів світу, з давніх-давен використовують для називання заміжніх жінок спеціальні найменування за чоловіком. Вони позначаються терміном *андронім* (від гр. *anēr*, род. *andros* - чоловік), чи інакше – *маритонім* (від лат. *maritus* – чоловік) [10:152]. Як зауважує П.П.Чучка, в українській неофіційній антропонімічній системі андроніми належать до найбагатшого та використовованого розряду назв людей за спорідненістю і своєю формою [11:158].

Найпоширенішим загальноукраїнським типом іменування заміжніх жінок є похідні з суфіксом *-их-а*. Вони можуть утворюватись і від прізвища або прізвиська чоловіка, і від його імені, і від назви професії, посади, національної приналежності тощо [5:40].

Перші письмові записи андронімів із суфіксом *-их-а* на Закарпатті, стверджує С.П.Бевзенко, походять із XVII-XVIII ст., на ціле століття раніше, ніж в інших місцевостях України [1:121]. Андроніми з суфіксом *-их-а*, відзначає П.П.Чучка, найчастіше сполучаються з назвами на *-а* (пор. *Бедиха*, *Пойдиха* – від прізвищ *Беца*, *Пойда*); на *-о* (*Попенко-Попенчиха*), рідше з антропонімами на приголосний чи групу приголосних (*Котиха*, *Гребенчиха* – від прізвищ *Кіт*, *Гребінь*), у тому числі з антропонімами прикметникового типу (пор. *Пудлатиха* – *Пудлатий*). До імен він додається, наприклад, у східних районах Закарпаття та в частині верховинських говорів, пор. *Василиха*, *Курилиха*, *Матїїха*, *Павлиха*, *Юриха* – від імен *Василь*, *Курило*, *Матїй*, *Павло*, *Юр* [10:153-154]. Андронімічна функція суфікса *-их-а*, імовірно, є первинною.

Андроніми з суфіксом *-к-а* утворюються тільки від антропонімів на приголосний. О.М.Маштабей та В.О.Шевцова зазначають, що на антропонімічному рівні формант *-к-а*